

הדרף החדמי

יום חמישי כ' שבט תשס"ז

מסכת תענית דף לא'

עלון יומי ללומדי הדרף היומי
יו"ל ע"י מדרשיית הדרף היומי פ"ת

דוא"ל: midrashiya@eagleintl.com

עיונים על הדרף

האם הכל הולך אחר ה"ייחוס"?

מיוחסות שבהם מה היו אומרות, תנו עיניכם למשפחה שאין האשה אלא לבנים. ביאר רש"י (ד"ה שאין) אם בניך יהיו מיוחסין הכל קופצין עליהם וכו'. וצריך להשכיל, אמת, למדנו בכמה מקומות שמעלין ליוחסין ושררה צריך מקרב אחיך וכו'. האם באמת הכל הולך אחר הייחוס. האם אין מקום למי שעלה למעמד רוחני מעצמו. האם לא ניתן לאדם הזדמנות שהוא יהיה הייחוס של המשך הדורות???

הרא"ש בתשובה (כלל ד' ס"ב) הובא אף בטור (או"ח ס"ג) דן לגבי דברי השואל ששלח לו, שלכאור' לא טוב למנות חזן לשליח ציבור, ממי שאינו ממשפחה מיוחסת, שהרי זה כאילו מלאכת ד' תהיה בזויה. ועונה לו הרא"ש בלשון ברורה, ומה שכתבת שנהגו באלו המקומות למנות בזווי המשפחות לשליח צבור, ויש בדבר הזה בזוי מצוה, כאלו אינה ראויה למיוחסים שבישראל אלא כשאר אומניות בעלמא. וחלילה להיות מלאכת השם אומנות, אלא עטרה לראש. גם אני נתרעמתי מיום בואי הנה על חוני הארץ הזאת, אבל לא נתרעמתי על שלך, שתלית הדבר ביחס המשפחה, ואינו כן בעיני המקום, אם הוא מיוחס ורשע, מה תועלת לפני המקום ביחס של? ואם הוא ממשפחה נכריה וצדיק, שלום שלום לקרוב מזרע חזקים. אבל נתרעמתי כי חוני הארץ הזאת הם להנאתם, לשמוע קול ערב, ואפילו הוא רשע גמור אינן חוששין, רק שיהיה נעים ומרות, והקב"ה אומר, נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה.

והביא הב"י (ס"ג) בשם המהר"ר אבוהב, שדבר הגון הוא לקרב את אלו שאינם בעלי ייחוס, ו"שלום שלום לרחוק" נאמר לגבי הבעל תשובה, שיראתו שלמה, לקרבו ולעשותו ראוי לשררה. היש"ש (חולין פ"א ס"ח) כתב על דברי הרא"ש, שבודאי כן שהרי אף הלוויים לא נפסלו אלא בקול. אולם אם יש אדם צדיק וישר, ויש לו אף ייחוס, הוא קודם. אולם מחמת צדקותו ובתוספת המעלה של "צדיק בן צדיק" לכן הוא קודם, אולם מול בינוני ואצ"ל רשע, וודאי שהייחוס אין בו ממש.

כתב בספר יפה מהישועה (פרק יג' לרבינו ניסים מקריאון) ואף לבני עמי הארץ אין פתחון פה על שמניחים תלמוד התורה מחמת אבותיהם, שאין זה דבר הבא בירושה בייחוס אבות. אף על פי שייחוס אבות ישלם אם יתוסף עליו המדרש והמעשה. ואם לאו, אין הייחוס מועיל לו ולא כלום. כמו שאמר רבי דוסא כשאמרו לו החכמים ז"ל, אדוננו ר' אלעזר בן עזריה שהוא עשירי לעזרא הסופר ע"ה עומד בפתח, אמר להם מה אתם טורחים בהסבר זה? אם יש לזה מלבד ייחוס אבותיו וייחוס עצמו תורה ודרך ארץ, הגיע לשני מקומות גבוהים. ואם אין עם הייחוס תורה ישרפנו ה' באש. ברם טובה ממנה תורה בלי ייחוס!

ייחוס בנישואין?

בגמ' בברכות (ח"ג) מבואר, שהורה רבא לבניו לפי דעה אחת בגמ', לא לישא גיורת. והקשה היעב"ץ, הרי יהושע התחתן עם רחב. בועז התחתן עם רות. ורבי עקיבא התחתן עם אשת טורנסרופוס. והרי הם היו גיורות, ואיך רבא מצוה על בניו דבר זה שראינו בניבאים שנהגו כן. ותי' שהוראת רבא, הייתה לשאר בני אדם. ולא לחסידי עליון שעשו ע"פ רוח הקודש ועפ"י הדיבור וכו'.

אולם בעיון יעקב כתב, שהייתה זאת הוראה מיוחדת לבני רבא, כיון שהיו ממשפחת הכהונה (ע"פ רש"י בחולין). ולכאן יש הלכה לישא מן המיוחסין בעם ישראל, "ובתולה מעמיו יקח", וכמבואר בגמ' בכתובת, שגירות נחשדו אם התגיירו לאחר ג' שנים. אולם לשאר בנ"א לא הזהיר רבא.

ועל אף שאמרו בגמ' בקידושין ובנדה (יג') שקשים גרים לישראל כספחת, וביארו חלק מהראשונים מחמת ייחוס שאין השכינה שורה אלא על המשפחות המיוחסות וכו'. והאריך בשו"ת משנה הלכות (ח"ז ס"י ריג') לבאר שיש כמה דרגות של השראת השכינה ובודאי יש מעלה לצדיק בן צדיק וכו'.

אולם כתב בספר חסידים (ס"י שע"ז) - רבינו יהודה החסיד רבם של האור זרוע, הסמ"ג, הרוקח ועוד) כל שיש לו לב טוב ולוקח גיורת שיש לה לב טוב וצנועים וגומלי חסדים ונעמים במשא ומתן מוטב להתחתן בדרעם מלהתחתן בזרע ישראל שאין בהם

אלה המדות לפי שהורע של גר יהיו צדיקים וטובים. וראוי לציין, שהדברים נסתרים ועמוקים, שהרי כידוע שמעיה ואבטליון היו גרים בני סנחריב, ומינו אותם לנשיאים בעם ישראל, למרות ששררה בעינין מקרב אחיך וכו'. והוסיף בעשרה מאמרות (מאמר חיקור הדין ח"ה פ"ו) שיש תקון באחרית הימים וכו', ולדוגמתו בעולם צמח צדיק שיצא מהם ומנו רב שמואל בר שילת מבני בניו של המן כשם שיצא רבי מאיר מנירון קיסר ואנקלוס הגר בר אחתיה דטיטוס שמעיה ואבטליון מסנחריב ומסיסרא רבי עקיבא שאותיות שמו הן סופי תיבות אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה שהוא מיסוד תורה שבעל פה מן המקור שיש לה בפלא העליון מהארתו בה.

מה כוונת המכוערות?

מי שאין לו אשה יוצא לכתובים לחפש אשה. מכוערות היו אומרות, קחו מקחכם לשום שמים ובלבד שתעורנו בזהובים.

דברי המכוערות צריכים תלמוד רב, הרי למדנו לעיל (כ"ג), שניסה אליהו הנביא את רבי אלעזר ברבי שמעון, והתגלה לפניו כאדם מכוער וכו', ואמר לו אותו אדם, "לך ואמור לאומן שעשאיני כמה מכוער כלי זה שעשית" א"כ איך נותנת הגמ' משקל לכיעור, ועוד, ברגע שיתנו להם שכר מעות הכל יבא על מקומו בשלום? באמת ביאר רש"י, שאין הכוונה שהם מתרצות להתחתן בשכר המעות כנגד הכיעור. אלא יתנו להם לאחר הנישואין, והכוונה שיתנו להם מלבושים נאים. ולכאור' זה כבר מדין חיוב הנישואין שאדם מחוייב לאשתו "כסות".

מבאר הבן יהודע, אולם קודם מקשה, מה העניין שאמרו "קחו מקחכם לשום שמים" ומבאר שהכיעור, לא בהכרח הכוונה לכיעור ביופי, אלא מחמת עניות ששלטה בהם. ואם אדם בא להתחתן עם אשה, לא מחמת ייחוס משפחתי, לא מחמת ממון שיש לה, ולא לשם יופי שיש בה, הרי ניכר שכוונתו לשם שמים. אולם, עדיין יש לחשוש, שמחמת מידת הקמצנות ששולטת עליו לוקח כוז אשה, שמשער שתביעותיה כלפיו לא יהיו מרובים. לכן אמרו, "קחו מקחכם לשם שמים", והמבחן לכך יהיה, אם תעטרנו בזהובים, ויתברר שכל רצונכם הוא לשם שמים למצוות הנישואין ולא מחמת מידה שאינה טובה.

הדרן עלך ודעתן עלך מסכת תענית

סיכום הדרף

נישוא היום: ט"ו באב.

אמר רשב"ג, לא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים, שזה זמן סליחה מחילה וכפרה. וכוט"ו באב, א. לרב יהודה אמר שמואל, שהותרו השבטים לבא זה בזה, לאחר דברי משה רבינו לבנות צלפחד שיש איסור העברת נחלה משבט לשבט, וא"כ יש איסור להתחתן עם בני שבט אחר, כדי שלא תעבור נחלה, והתירו את האיסור. ב. לרב יוסף אמר רב נחמן, הותר שבט בנימין לבא בקהל, לאחר שגורו עליו מחמת מעשה פילגש בגבעה. ג. רבה בר בר חנה אמר רבינו, פסקו מתי מדבר למות, בשנת הארבעים היו בספק אולי טעו בחשבון, לאחר שהתמלאה הלבנה בט"ו באב, וידעו שעבר רוב החודש, ידעו שכלו מתי מדבר. ד. לדעת עולא, באותו יום ביטל הושע בן אלה את השומרים שהציב ירבעם בן נבט, למנוע מישראל לעלות לירושלים. ה. רב מתנא אמר, באותו יום נתנו הרוגי ביתר לקבורה. ואותו היום תיקנו לומר בברכת המזון, ברכת "הטוב והמטיב". "הטוב", שלא הסריחו. ו"המטיב", שנתנו לקבורה. ו. רבה ורב יוסף אמרו, שבאותו היום גמרו לכרות את עצי המערכה וחזרו לתלמודם.

בנות ירושלים, היו יוצאות לכתובים במחול, ופולם היו משאילות בגדים מחברותיהם, כדי שלא יתביישו העניות שאין להם בגדים משלהם. בת כהן, השאילה מבת סגן וכו'. והיו כל הבגדים מחוייבים בטבילה, אף שהיו בארון. מחמת חשש טומאת נדה, וטבילו את כל הבגדים, כדי לא לבייש את שמטות הבגדים.

מי שאין לו אשה, יוצא לכתובים לחפש אשה. יציפות שבהם אומרות, תנו עיניכם ליופי, שאין אשה אלא ליופי. מיוחסות אומרות, תנו עיניכם במשפחה, שאין אשה אלא לבנים. מכוערות היו אומרות, קחו מקחכם לשום שמים, ובלבד שתעורנו בזהובים.

אמר עולא, עתיד הקב"ה לעשות מחול צדיקים והוא יושב ביניהם, וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה קוינו לו ווישענו זה ד' קוינו לו נגילה ונשמחה בישותנו."